

Hvad är bästa sättet at öfversätta et Skaldestycke? **Om svensk översättning av antik poesi c. 1750–1850**

av Johanna Akujärvi

Inledning

Hvad är bästa sättet at öfversätta et Skaldestycke? Det är en ständigt aktuell fråga utan ett definitivt svar. Denna artikel avser inte att försöka besvara rubrikens fråga, som formulerades av Johan Henric Kellgren i *Svenska Parnassen* år 1784,¹ eftersom det skulle bli ett ohjälpligt subjektivt svar. Syftet är i stället att studera konstanter och förändringar i den svenska traditionen av översättning av antik poesi från c. 1750 till 1850. Efter en översiktlig skiss över det svenska antiköversättandets utveckling fram till c. 1850, berörs här processer i svensk översättningspraxis och -diskurs med Horatius ode 2.16 (*Otium divos rogat*), den kanske oftast översatta antika dikten, som exempeltext.² Fokus ligger på de händelserika decennierna kring sekelskiftet 1800, eftersom dessa erbjuder mest material.

Antiköversättandet i Sverige: en kort historik

Före 1750 översattes få antika texter, och då till övervägande del prosa. Den antika poesi som översattes var i allmänhet sådan som förekom i undervisningen, och översättningarna var didaktiska, antingen i den bemärkelse att texten var avsedd för språkinlärning, eller i den att de förmedlade kunskap – historiska lärdomar eller moraliska insikter. På så sätt översattes Ovidius *Metamorfoser* till en fabelsamling och Vergilius *Eneid* till en hjälpreda för skolgossen.³ Det som översattes hörde till skolans kanon.⁴

---

1. Kellgren (1784).

2. Att döma av Melander (1918). För övriga Horatiusöversättningar jfr databasen *Oldtidens litteratur – i skandinaviske oversættelser* (<http://skandinaviska-oversattningar.net>).

3. Reenstierna (1708); Twist (1747); se även Akujärvi (2010).

4. Om skolöversättningar, se Akujärvi (2016).

Kring 1750 började de didaktiska översättningarnas dominans att luckras upp. Översättningens innehållsliga lämplighet slutade att överskugga alla andra intressen, och vid sidan av de didaktiska publicerades allt fler översättningar som hade textens litterära form, dess meter och stil i fokus. Dessa kan kallas för vittra översättningar.

Med vitter översättning avses en version som uttryckligen, eller till synes – intentionerna kan vara svåra att avgöra, eftersom paratexter ofta saknas – översätter en text inte (enbart) för dess innehåll och nytta utan i syfte att skapa god litteratur. Flertalet didaktiska översättningar var gjorda med omsorg om form och stil och somliga översättare hävdar att de avser att bidra till den svenska litteraturens och det svenska språkets utveckling, men, till skillnad från översättningar som kan föras till kategorin vittra översättningar, får det litterära ändå stå tillbaka för andra funktioner som lyfts fram mer i paratexterna.

Både vers och prosa, såväl grekiskt som romerskt översattes, men allra mest romersk poesi: utdrag och urval av framförallt Horatius, Ovidius och Vergilius översattes till svensk vers och publicerades i tidskrifter, antologier och lärda sällskaps handlingar. Dessa mindre omfångsrika översättningar saknar i allmänhet paratexter.

De vittra översättningarnas begynnande dominans var en första betydande och genomgripande förändring i antiköversättandets historia.

Från 1700-talets sista decennium märks två andra, parallella och nästan samtidiga processer: ett växande intresse för grekisk litteratur, samt en strävan efter att återskapa källtextens metriska schema i svenskan, med ambitionen att följa källtexten nära, återge de antika texterna i deras "naturliga skick" och skapa det "trognaste aftryck af originalet", som Gustaf Regnér uttryckte det.⁵ Det var ett märkbart skifte i översättningssyn och -praxis som hängde samman med en rad andra samtida förändringar vilka undersökts endast partiellt.⁶

Fram till 1700-talets sista decennier hade grekiska varit i det närmaste frånvarande som källspråk, men snart översattes grekisk litteratur i minst lika stor omfattning som latinsk. Antalet översättningar började öka efter 1700-talets mitt och steg markant efter sekelskiftet, men det rör sig ofta om korta textutdrag.

---

5. Regnér (1786) 163, not * och (1801) 159.

6. Se framförallt Mogren (1963); Akujärvi (2011) och (2014a).

Utdrag och urval av grekisk och romersk poesi publicerades liksom tidigare i stor mängd i de ovan nämnda publikationskanalerna. Under 1800-talet publicerades dessutom stora mängder översättningar av grekisk och latinsk poesi som universitetsdissertationer, och ett antal kompletta översättningar publicerades på förlag i monografiform.⁷

Dessa var ett nytt slags översättningar som bröt mot rådande estetiska ideal. En fråga som väcktes tidigt var därför huruvida resultatet blev estetiskt tilltalande och kunde kallas poesi. Både översättare och recensenter var angelägna att förklara för läsare som inte var vana vid antik litteratur att översättningen, som saknar många av de i samtiden konventionella poetiska kännetecknen – såsom rim och en poetisk vokalbulär – och som de därför kanske inte uppfattar som poesi, i själva verket följer den antika texten nära både vad gäller stil, uttryckssätt, ordval och meter.⁸ Med Lorenzo Hammarskölds ord, de läser “Homeros, Sofokles eller Horatius m. fl. på Svenska i sin gamla kostum”, och därigenom blir språket mera bildat och “vår Skaldekonst närmande sig fullkomligheten”.⁹

Översättare var ganska snabbt överens om att åtminstone stikiska metra skulle översättas just så. Man slutade diskutera huruvida det var berättigat att använda hexameter, elegiskt distikon, eller jambisk trimeter i svensk översättning, och började fokusera på hur man bäst skulle återskapa den antika metern på svenska, vilket snabbt utvecklades till en fråga om betoningen i vissa typer av ord.¹⁰

Horatius ode 2.16 i svensk översättning

De ovan beskrivna förändringarna i översättningsdiskursen återspeglas i översättandet av Horatius till svenska. Såväl i Sverige som i övriga Europa var Horatius verk kända. Från åtminstone 1600-talet hade den som gått genom skola och universitet läst hans verk, det vill säga att alla män som gått igenom skolsystemet hade studerat Horatius – memorerat glosor, excerperat minnesvärda fraser och passager ur hans texter,

---

7. Om översättning på universitetet, se Akujärvi (2014b).

8. Exempelvis anonyma recensioner i *Stockholms Posten* 1804, n:o 94 och 1814, n:o 278.

9. Hammarsköld (1806) [3].

10. Se Akujärvi (2014a) och (2015).

samt översatt honom till svenska, parafraiserat honom på latin och imiterat hans stil.¹¹ Men det var först på 1750-talet som poetiska översättningar av Horatius och andra latinska diktare började publiceras, vilket rimligen, som Axel Forsström påpekat, hänger samman med att vittra och lärda sällskaps handlingar – samt tidningar – erbjöd nya publiceringskanaler.¹²

De allra första publicerade svenska versionerna av horatianska oden återfinns i Tankebyggareordens *Våra försök*, och den första översättningen av ode 2.16 gjordes av Hedvig Charlotta Nordenflycht, ordens mest centrala gestalt.¹³ Hennes översättning är sannolikt förbunden med den tävling i poesi (översättning av Horatius) som hade utlysts av Vitterhetsakademien före dess suspension år 1755 – att hon var en hugad tävlingsdeltagare visar det faktum att hon deltog i föregående års pristävling i kategorin poesi med en dikt över temat Karl X Gustavs tåg över Bält 1658.¹⁴ Nordenflycht lät trycka horatiusöversättningen anonymt år 1760 och dedicerade den tunna volymen till “Fru Grefvinnan E.D.***”, förmodligen Eva Ekeblad, née De La Gardie, den första kvinnliga medlemmen av Kungliga Vetenskapsakademien samt hustru till Clas Ekeblad, som var medlem av Vitterhetsakademien.¹⁵

Denna “den mest horatianska av alla tänkespråksdikterna”, med Ivar Harries ord, är ett epikureiskt ode till *otium*, en term som i många översättningar återges med “lugn”.¹⁶ Horatius vänder sig till den rike godsägaren Grosphus och gör på 10 sappfiska strofer gällande att varken den modigaste krigare, den rikaste handelsman eller den mest upphöjde härskare uppnår sinnesron hos den som är nöjd med små tillgångar i enkelt hem (strof 1–4). Därför bör man inte oro sig för framtiden utan njuta av nuet (strof 5–6). Perfekt lycka finns nämligen inte: Achilles var en hjälte, men dog ung; Tithonus levde ett långt liv, men tynade bort (strof 7–8). Det är därför möjligt, avrundar Horatius, att jag har något som du, med dina stora egendomar, tävlingshästar, stora

---

11. Jfr 1649 års skolordning i Hall (1921) 65–79.

12. Forsström (1937).

13. *Våra försök* 2 (1754), 178–83 (ode 1.5, 1.9, 2.3); 3 (1756), 170–2 (ode 2.10).

14. Jfr Jonsson (2003) 18–23 om Vitterhetsakademiens tidiga verksamhet; dess verksamhet låg nere 1755–73.

15. Mer om denna översättning i Akujärvi (2018) 31–57.

16. Harrie (1936) 81.

boskapshjordar och fina purpurkläder, saknar. Min egendom är liten, men jag har poetisk inspiration och förakt för den illvilliga folkhopen (strof 9–10).

Det var ett populärt ode; efter Nordenflychts översättning publicerades ytterligare ett tjugotal under den aktuella hundraårsperioden. I bibliografins första del redovisas de tjugo översättningar som är föremål för denna undersökning. I appendix 1 redovisas översättningarna också i kronologisk ordning 1760–1850. Syftet med den kronologiska förteckningen är att göra det lättare att följa hur publikationsmönstret förändras. De tidigaste översättarna, fram till c. 1800, hade valt att översätta och publicera endast det aktuella odet i tidning eller årsbok. Senare blev det allt mer vanligt att ode 2.16 ingick i antologier som en i ett urval av horatianska oden eller latinska dikter. Några decennier in på 1800-talet kom den första översättningen av samtliga oden. 1840 publicerades den första i en lång rad prosaöversättningar som vänder sig till lärjungar och/eller studenter; dessförinnan hade samtliga översättningar varit poetiska.¹⁷

De poetiska översättningarna kan kategoriseras i tre typer sett både till hur innehåll och form behandlas:

- (1) Fria översättningar, det vill säga översättningar som förhåller sig fritt till förlagan både vad gäller form och innehåll: Nordenflycht 1760, Pettersson 1778, Sjöberg 1783, Älf 1795, Anonym 1798, Wallin 1806, Kjellander 1807, Jedeur 1826.
- (2) Relativt nära översättningar som imiterar förlagan till formen: A.N. 1773, Tidgren 1774, Kullman 1785, Beskow 1816.
- (3) Nära eller trogna översättningar som även använder sappfiska strofer: Oxenstjerna 1793, Regnér 1801 och 1814 (grundligt reviderad), Elgström 1810, Adlerbeth 1817, Ek 1850.

Horatius latinska version består av tio sappfiska strofer, eller fyrtio verser; översättningarna är mellan fyrtio och 78 verser långa, de flesta är fyrtio verser. I de fall då översättningen inte är i sappfiska strofer, används rimmade verser, oftast jamber, men även

---

17. Om prosaöversättningarna för skolan, se Akujärvi (2016).

daktyler och trochéer förekommer; verserna är i de flesta fall arrangerade i lika långa strofer.

Med undantag för Petterssons "Öfversättning af et stycke i 16:de Oden" (1778), översätter alla hela odet. Alla de teman som finns i den latinska versionen återfinns i de svenska versionerna, i samma ordning. Enstaka detaljer kan vara utelämnade, men ingen utelämnar ett helt tema. Till exempel rensar många bland allusionerna till romersk realitet och myt, men ingen avlägsnar alla spår av att det är en antik dikt. Översättningar av typ två tenderar att avlägsna flest allusioner, förmodligen av platsbrist, medan översättningar av typ tre bevarar flest. Översättningar av typ ett kan generalisera allusioner, men bevarar dem oändrade tämligen ofta; någon, Wallin i synnerhet, gör dessutom tillägg, vilket det följande kommer att visa.

Ett exempel från odets tredje strof, där Horatius motiverar påståendet att lugnet som alla eftertraktar inte låter sig köpas för vare sig rikedomar eller samhällställning och förklarar att varken skattkammare eller konsulens liktor förmår fösa undan sinnets olyckliga uppror och bekymren som fladdrar kring kassettaken.¹⁸ Frasen *konsulns liktor* (*consularis lictor*) är en allusion till det högsta politiska ämbetet i Rom och de befogenheter som den vakt som alltid beledsagade honom hade. Allusionen hanteras olika. Nordenflycht 1760 generaliserar och omvandlar den specifikt romerska referensen till *wakt som drotten wäg bereder*, vilket beskriver liktorernas viktigaste funktion men avlägsnar allt som minner om det antika Rom. Generalisering och förenkling är den lösning många väljer; "makt" eller "vakt" är en vanlig översättning av frasen (t.ex. A.N. 1773 och Tidgren 1774). De flesta fria översättarna väljer att behålla frasen, dock i allmänhet med något slags förtydligande tillägg, som Sjöberg 1783 som skriver *lictorn, som för Consuln löper* eller Kjellander 1807 *sjelfva Consulns hedersvakt*. Detta är måttliga tillägg, till skillnad från Wallin 1806:

Männ ej Fascers och Sekurers makt

Dig åt Latiens Herrskare beskärde? —

Nej, — Liktoeren tvingar ej ändock

---

18. Horatius ode 2.16 vv. 9–12: *non enim gazae neque consularis | summovet lictor miseros tumultus | mentis et curas laqueata circum | tecta volantis.*

Sinnets uppror, sorgernas Gorgoner,
Jagar ej bekymrens tunga flock
Från konsulers alabaster-throner.

Till Horatius *consularis lictor* som endast antyder att det rör sig om mycket hög politisk makt, lägger Wallin till ytterligare tre symboler för liktorernas och konsulernas makt och ställning. Det är värt att notera att Wallin använder de latinska termerna *fasces* och *securae* om liktorernas maktsymboler, men det oprecisa *alabaster-throner*, om konsulns *sella curulis*, den romerska ämbetsmannens fällstol som inte var av alabaster utan av elfenben. Detta är förklarande tillägg, men de riktas till den som kan sina romerska antikviteter. Översättare kunde i allmänhet vänta sig en tämligen stor antik-kännedom hos sina läsare; Sten Malmström har, apropå en annan strof, noterat just denna Wallinska metod som både visar upp översättarens bildning och smickrar mottagarens dito.¹⁹ Utrymmet tillåter inte en undersökning av Wallins mer genomgående omstöpning av diktens retoriska dynamik.

De nitton svenska versionerna av odets första strof – inte tjugo, eftersom Pettersson 1778 inte översätter första strofen – i appendix ger en föreställning om översättarnas strategier. De fria översättningarna följer den latinska texten relativt nära, åtminstone så till måtto att inget element i texten utesluts. Däremot görs ofta tillägg som förstärker element som endast antyds i den latinska texten. I den första strofen möter vi i den latinska texten bilden av att en som överraskats på öppet hav av en hotande storm ber till gudarna om lugn, när svarta moln döljer månen och stjärnorna inte längre lyser för sjömännen. I många översättningar rasar stormen och svallar vågorna höga. Även andra förstärkande medel förekommer: sjömannen beskrivs som rädd, ångestfull, nödställd, han våndas eller sägs ha “dödens ångest i sitt bröst”, i en annan “skallar dödsbudet” ur böljorna. Även i de översättningar som kan förväntas vara de mest trogna finns små tillägg: i 1840-talets prosaöversättningar har stormen brutit ut och i Ek 1850 “våndas” den som är på öppna havet.²⁰ Den enda som inte lagt till något förstärkande är Kullman 1785, som inte heller översätter participet *prensus*.

---

19. Malmström (1998) 199–222.

20. Om Eks ambition att vara så trogen källtexten som möjligt, se Akujärvi (2015).

Olika åsikter om *bästa sättet at öfversätta et Skaldestycke*

Apropå en översättning av Propertius elegi 2.15, som han själv beskrev som "fri", ställde Kellgren år 1784 den välkända frågan *Hvad är bästa sättet at öfversätta et Skaldestycke?* Han föreställde sig endast två svarsalternativ. Å ena sidan den litterala prosaöversättningen där översättaren släpar sig i källtextens spår rad för rad; den är lämpad för inläring av språket och nyttig i skolan. Å andra sidan de fria översättningarna, som återger förlagan tanke för tanke och som passar en poet som är beredd att gå i kamp med källtexten. Översättaren ska göra författarens stoff till sitt och uttrycka det i enlighet med samtida smak och stil. Kellgren förbehåller översättaren rätten att "utesluta vad smaken förkastar", att uttrycka tanken kraftfullare, att göra tillägg för att mildra våldsamma övergångar, att anpassa metaforer och klä på uttryck som kan såra anständighetskänslan.²¹ Även om hans formulering i *Svenska Parnassen* av allt att döma är retoriskt tillspetsad, är den inte väsensskild från liknande uttalanden apropå andra översättningar.²²

Det var så Kellgren själv översatte i allmänhet, men han experimenterade också med mer textnära översättningar. Hans översättning av Horatius ode 2.10, belönad av Vitterhetsakademien år 1779, är av typ två, och den av ode 1.2, uppläst i Svenska Akademien 1789, av typ ett.²³ Kellgren tycks således ha vacklat i sin uppfattning om bästa sättet, eller, snarare, trevande försökt besvara frågan utan att kanske finna något slutligt svar. Även andra samtida experimenterade med olika översättningsprinciper, bland andra *Svenska Parnassens* utgivare Gustaf Regnér och Vergilius-, Horatius- och Ovidiusöversättaren Gudmund Jöran Adlerbeth. De kom att uppfattas som den trogna översättningens främsta föregångsmän, men gjorde även några fria översättningar.²⁴ En snabb titt på ovan diskuterade Horatiusöversättningar visar att den fria metod som Kellgren beskriver inte var allenarådande.

---

21. Kellgren (1784) 50–2.

22. Exempelvis i not *d* till "Byxorne. Saga som täflat för Priset i Sällskapet: *Pro Sensu Communi*, år 1788". Se även Forsström 1919, 20–7 och Burman (2007) 353–55.

23. Mer om Kellgren och översättning, se Forsström (1919); Burman (2007).

24. Se Akujärvi (2011) och (2014a).

Vad gäller Kellgrens Propertiusöversättning, kritiserades den i samtiden både för textval – den ansågs uppelda ungdomen till “mindre anständiga kärleks-äfventyr” – och för en översättningsmetod vars resultat beskrivs som en “svällande, brokig tafla.”²⁵ Även vid ett annat tillfälle kritiserades Kellgren för sin frihet som översättare. Enligt kritikern var visserligen “Svenskan sublim” på vissa ställen där förlagan endast vacker, men han menade inte desto mindre att en “Öfversättning dock alltid är felaktig när den ej följer sit original.”²⁶

En liknande uppfattning om översättning hade Christopher Manderström, hovman och litteratör. I sitt inträdestal i drottning Lovisa Ulrikas återuppståndna Vitterhetsakademi talar han över svenska poetiska översättningar och formulerar de principer som han menar att en översättare bör följa.²⁷ Den viktigaste, vad gäller ämnet för denna undersökning, är att han menar att om översättaren använder passande ord av lika betydelse har han gjort det som krävs av honom; om han går längre, är det inte längre en översättning utan “tilägning [d.v.s. tillägg] eller förbättring”.²⁸ Även om versen kan orsaka bekymmer i poesiöversättning, menar han att det inte är skäl att låta en översättning bli längre än förlagan, särskilt som svenskan inte kräver längre omväg för att uttrycka tanken än andra språk. Hans egna översättningsförsök har övertygat honom om dessa principers riktighet, även om de har vissa brister, lägger han till.

Manderström säger inget om valet av versmått. Hans praktik var att imitera förlagens form till antalet verser, men att välja moderna versslag, ofta jambiska. Bland hans översättningar av antik poesi märks Propertius elegi 2.15. I Kellgrens version hade den svällt från 54 till 225 verser, medan Manderströms rimmade jambiska verspar uppgår till samma antal som förlagens elegiska distika. Det är sannolikt att denna översättning var ett svar på Kellgrens ovanligt fria översättning, som Torkel Stålmarck förmodar.²⁹ I

---

25. Insändare i *Dagligt Allenhanda* 1784 n:o 88 och n:o 97; se även också Ek och Sjödings kommentar i Kellgren (1938–60) 385–88.

26. Citerad efter Kellgren (1938–60) 65–9; se Kellgrens svar återtryckt i Kellgren (1944) 230–32; ursprungligen tryckt anonymt i *Stockholms Posten* 1781 n:o 229.

27. Manderström (1776), omtryckt i Manderström (1788).

28. Manderström (1776) 169–70.

29. Stålmarck (u.å.).

sin anmälan av Manderströms poetiska arbeten noterar Kellgren denna översättning bland andra översättningar av latinska författare, men kommenterar den inte.³⁰

Frågan om bästa sättet att översätta var aktuell även i litterära sällskap. I Vitterhetsakademien intresserade sig ledamöter för frågan, och översättning av romersk poesi förekom bland ämnena för dess pristävlingar.³¹ Exempelvis var ämnet för tävlingen som utlystes år 1775 i skaldekonst en översättning av en kortare dikt av någon av de främsta romerska poeterna, och i värtaligheten skulle de tävlande välja bland de främsta romerska prosaikernas brev och tal.³² Stycken ur Vergilius, Ovidius och Horatius strömmade in; en av de tävlande var Gustaf Regnér som vann det så kallade *accessit*, som andra priset brukade kallas.³³ År 1778 var ämnet för tävlingen i skaldekonsten preciserad till översättning av Horatius ode 2.10 och/eller 4.5; detta år vann Kellgren *accessit*.³⁴

Svenska Akademien fortsatte traditionen från Vitterhetsakademien. Från 1802 förekom översättning av romersk poesi som tävlingsämne. Bland översättarna av Horatius ode 2.16 blev åtminstone Bengt Kjellander och Johan Olof Wallin belönade av Akademien. Kjellander fick andra guldpenningen år 1804 trots att hans översättning av fyra horatianska oden ansågs sakna lyftning och ha flera verkligt svaga ställen, men ändå äga behag och klarhet.³⁵ Wallin sände flitigt in tävlingsbidrag, både översättningar och originalproduktion, ofta med framgång. 1803 och 1805 vann han med Horatius- och Vergiliusöversättningar. Dessa samlade han i antologin *Öfversättningar från latinske skaldar* som han utökade med ett antal andra översättningar som inte varit tävlingsbidrag, bland andra Horatius ode 2.16.³⁶ Även Regnér belönades; han fick Lundbladiska priset, mer för sin avhandling om svensk metrik än för översättningarna, förmodar han själv.³⁷

---

30. Kellgren (1947), 708–13; ursprungligen i *Stockholms Posten* 1794 n:o 172.

31. Se Stålmärck (2003).

32. Se *Kungl. Vitterhetsakademiens dagbok 1773–1782* (1930) 106–7.

33. Översättningarna tryckta i Regnér (1814) 20–5 och 62–9.

34. *Kungl. Vitterhetsakademiens dagbok 1773–1782* (1930) 160–3.

35. Detta var Carl Gustaf af Leopolds uppfattning, enligt Ljunggren 1886 (237).

36. Se Liedgren & Malmström (1958–59) 259–60.

37. Regnér (1814) 72

Vitterhetsakademien och Svenska Akademien fungerade som offentliga smakdomare med stor tyngd bakom sitt svar på frågan *hvad är bästa sättet at öfversätta et Skaldeestycke?* Här bedömde äldre, väl etablerade herrar och författare yngre förmågons försök i officiellt utlysta författartävlingar. De som passade domarnas smak bäst belönades. I tävlingarna stod mer på spel än litterärt anseende, de erbjöd en möjlighet att bevisa sin bildning och förmåga, knyta kontakter, befordra en karriär – och det gav pengar i plånboken.³⁸ Dock var deras sociala och kulturella värde sjunkande.

Svenska Akademiens tävlingsverksamheten kritiserades, först, häftigast och ensidigast av de unga romantikerna; till en liten del gällde kritiken översättning av antik litteratur.³⁹ I fråga om översättning gick de hårt åt den av Akademien belönade Wallin, vars översättningar av latinska dikter fick en mycket onådig recension i *Polyfem* 1810.⁴⁰ Här får Wallin klä skott för romantikernas aversion mot den fria översättningsmetoden, som av den anonyme recensenten beskrivs som att

bibehålla ... ungefärliga meningen af ett Grekiskt eller Romerskt Poem, och derefter i rim uttänja, stympa, blomsterså och gallosvethicera detsamma.⁴¹

Om Wallins version av ode 2.16 utbrister recensenten

Huru rik på bilder, eller rättare epitheter, (utan mening likwäl) är ej Öfwers. ... Här slösar han på Horatii räkning med det wackraste han wet ... *Sorgernas Gorgoner och bekymrens tunga flock jagad från Konsulers Alabaster-throner*; de twenne sista dejligheterna hafwa ingenting motsvarande i originalet.⁴²

---

38. von Platen (1986) 113–36.

39. Se von Platen (1986) 142–60. Om det något orättvisa i ungromantikernas kritik av Akademien, se Ljunggren (1886) 268–67.

40. *Polyfem* Andra samlingen (1810), n:o 4–6.

41. *Polyfem* Andra samlingen (1810), n:o 4.

42. Ibid.

Både här och senare, när det är fråga om Wallins experiment med att följa förlagan närmare i en verbal översättning, rad för rad men i alexandriner i stället för hexameter, antyds det att Wallin inte kan latin och att det är därför översättningarna ser ut som de gör:

Om Oxenstjerna och Regnéer blifwit rådfrågade, skulle de säkert upplyst hwad *purpura venale* m. m. betyder. Metriska öfwersättningar äro ej så aldeles onyttiga; om de ej gagna till annat, torde de åtminstone tillkännagifwa ordens betydelse, i synnerhet för sådana, som antingen icke kunna, eller icke wilja rådfråga sig med glosboken.⁴³

Romantikerna presenterade även sitt svar på "bästa sättet" i den översättning av ifrågasvarande ode gjord av Elgström som trycktes i samma årgång av *Polyfem*; den är tveklöst avsedd som ett svar till och motvikt mot Wallins och andras föregående översättningar.⁴⁴ Bevarat bland Wallins papper finns en avskrift av denna översättning, med rättelser.⁴⁵ Malmström har pekat på att den latinska syntaxen lyser igenom i Elgströms svenska version; i Wallins manus har den ställvis korrigerats.

Slutord

Hvad är bästa sättet at öfversätta et Skaldeestycke? Det är en fråga med olika svar, beroende på olika faktorer som, till exempel, översättarens syfte, läsarens intresse, samtida och senare tiders förväntningar och bedömningsgrunder.

Generellt sett var svaret ett annat i början av den undersökta perioden än i dess slut. Det sena 1700-talet är de fria poesiöversättningarnas period i Sverige och ett nytt, troget översättningsmode etableras under det tidiga 1800-talet efter en reformationsperiod kring sekelskiftet. Denna studie har dock visat att medan denna bild stämmer i viss mån, är gränsen mellan det äldre fria och det nyare trogna översättningsmodet inte

---

43. Ibid. Om polemiken, se även Akujärvi (2011) och (2014a).

44. *Polyfem* Andra samlingen (1810), n:o 7; i n:o 9 finns en version av Horatius sekularsång. Ett liknande tillvägagångssätt kan ses i fråga om översättningen av Andromache-episoden i *Iliaden*, se Akujärvi (2014a).

45. Se Liedgren & Malmström (1958–59) 286–87.

skarp och praktiken mer vacklande än den synes vara vid första anblicken, som översättningarna av Horatius ode 2.16 visar. Enskilda översättare vacklar också. Kellgren och Wallin översatte även (mer) troget, Regnér och Adlerbeth översatte även fritt, vilket noterats i studier av de fyra författarna/översättarna. I en tid då svaret på frågan "bästa sättet" trots allt inte tycks vara givet, är det signifikant att de mer aktiva översättarna också är de som mest aktivt undersöker vilket som för dem är det bästa sättet att förmedla ett bestämt innehåll.⁴⁶

Bibliografi

Översättningar av Horatius Ode 2.16, alfabetisk förteckning

Adlerbeth, G. J. 1817. "Till Grosphus", 77–8 i *Horatii Oder och Epoder, öfversatta*, Stockholm: tryckta hos A. Gadelius.

A. N. 1773. "Horatii 16 Ode, i 2:ndra Boken af Des Carmina. Til Grosphus. Fri Öfwersättning", *Nya almännen tidningar* utg. af C.C. Gjörwell d. 2: 12–4.

Anonym. 1798. "Öfwersättning af Horatii 16 Ode, 2 Bok", *Tidningar från och för Upsala* n:o 14.

Anonym. 1845. "16 odet", 44–5 i *Horatii Oder och epoder. På svenska utgifne, hufvudsakligen efter anteckningar på framl. professor Lidfors' föreläsningar*, Stockholm: tryckt hos L. J. Hjerta (Grekiske och romerske författare i svensk öfversättning).

Beskow (?), B. von. 1816. "Försök till Öfwersättning af Horatii 16:de Ode i 2:dra Boken. Otium Divos &c.", *Allmänna Journalen* n:o 34.

Ek, J. G. 1850. "II.16", 64–5 i *Carmina Quinti Horatii Flacci suis quaeque metris suethice interpretatus est... pro laurea disputaturus publice defendet...*, Lund: Typis Berlingianis.

Elgström, P. 1810. "Horatii 16:de Ode i 2:dra Boken. Till Grosphus", *Polyfem Andra samlingen*, n:o 7.

---

46. Studien är ett delresultat av projektet *Antikens förvandlingar. Svenska översättningar av antik litteratur* finansierat av Vetenskapsrådet (diariennr 2016-01884).

- Jedeur, E. 1826. "Öfwersättningar från Horatius. Sextonde Odet i Andra Boken. Till Grosphus", *Stockholmsposten* n:o 165.
- Kjellander, B. 1807. "16 od. 2 bok. Till Grosphus. Otium divos rogat &c.", 36–8 i *Försök i Skaldekonsten*, Uppsala: tryckt hos Johan Fredrik Edman, Kongl. Akad boktr.
- Kullman, E. S. 1785. "Tvänne Öfwersättningar ur Horatius... Ode 16 Lib. 2 Carm. Otium Divos rogat &c.", *Det Götheborgska Wetenskaps och Witterhets Samhällets Handlingar. Witterhets Afdelningen* St. 3: 70–1.
- Nordenflycht, H. Ch. 1760. *Öfwersättning af Horatii XIII Ode*, Stockholm: Tryckt uti Kongl. tryckeriet.
- Oxenstierna, J. G. 1793. "Verbal Öfwersättning af 16:de Oden af Horatii Lib. II. I samma Versslag", *Extra Posten* n:o 149.
- Pettersson, D. 1778. "Öfwersättning af et stycke i 16:de Oden, och 2:dra Boken, hos samme Auctor. - - Non enim Gazae - - parte beatum", *Det Götheborgska Wetenskaps och Witterhets Samhällets Handlingar. Witterhets Afdelningen* St. 1: 90.
- Regnér, G. 1801. "Til Grosphus (Horat. Carm. 16 Lib. II)", 120–22 i *Försök till metriske öfwersättningar från forntidens skalder. Med förutgående afhandling i samma ämne*, Stockholm: tryckt hos Directeuren Johan A. Carlbohm, på bokhandlaren Magist. I. Utters förlag.
- Regnér, G. 1814. "Til Grosphus. Lib. II. Ode 16", 143–44 i *Gustaf Regnérs Vitterhets-Nöjen*, I, Stockholm: tryckt hos Olof Grahn.
- Sjöberg, N. L. 1783. "Öfwersättning af Horatii 16:de Ode 2:dra Bok. Til Grosphus", *Stockholmsposten* n:o 291.
- Thurgren, J. A. 1840. *Skaldestycken af Quintus Horatius Flaccus. Öfwersättning från Latinet*, Uppsala.
- Tidgren, G. 1774. "Öfwersättning af Horatii Carminum Lib. II. Od. XVI. til Grosphus", *Tidningar, utg. af et sällskap i Åbo* n:o 5.

Wallin, J. O. 1806. "Sextonde Odet i Andra Boken. Otium Divos rogat in patenti &c.," 29–31 i *Öfversättningar från latinske skalder*, Första flocken, Stockholm: tryckte hos C.F. Marquard.

Älf, E. P. 1795. "Öfwersättning af Horatii 16:de Ode i Andra Boken. Til Grosphus", 104–7 i *Strödda Skalde-Stycken, wid särskilte tillfällen författade ... efter dess död samlade och utgifne*, Lund: Trykt hos Prof. Joh. Lundblad, och på dess förlag.

Övrig litteratur

Akujärvi, J. 2010. "... til Rusin-Strutar och Tortebotnar. Översättningars nytta enligt förord till svenska översättningar av antik litteratur under 1700-talets första hälft", *Sjuttonhundratatal: Nordic Journal for Eighteenth-Century Studies* 7: 50–73.

Akujärvi, J. 2011. "Innovatörer och traditionalister. Om tidiga svenska klassikeröversättares syn på sin roll i det svenska litterära systemet", 231–46 i Ljung, P.E. (ed.), *Transformationer. Valda texter från International Association of Scandinavian Studies (IASS) 28:e konferens i Lund 2010*, Lund.

Akujärvi, J. 2014a. "Homerus öfwersatt på Swenska och på metrisk wers!! Om 1800-talets svenska Homeros-översättningar", *Vetenskapssocieteten i Lund. Årsbok* 2014: 5–22.

Akujärvi, J. 2014b. "Suethice. Dissertationer, disputationer och dissertationsöversättningar under 1800-talet", *Aigis* 14.1: 1–43 med "Appendix. Förteckning över dissertationsöversättningar under 1800-talet", 14.1, 1–16. (<http://aigis.igl.ku.dk/aigis/2014,1/JA-Suethice.pdf> och <http://aigis.igl.ku.dk/aigis/2014,1/JA-Suethice-app.pdf>; senast öppnad 2023-06-19).

Akujärvi, J. 2015. "Svenska filologer och översättning inom och utanför universitetet. Exemplet dramaöversättning på 1800-talet", 158–75 i E. Cullhed & B. Lindberg (eds.), *Klassisk filologi i Sverige. Reflexioner, riktningar, översättningar, öden*, Stockholm.

- Akujärvi, J. 2016. "Hyenden under håglösa lärjungars lätja. Om lurkar till latinska och grekiska skoltexter fram till 1900", 37–63 i K. Blomqvist (ed.), "Gracerna talte som du". Om Esaias Tegnér och bildningens betydelse för undervisningen. Fem föreläsningar. Lund.
- Akujärvi, J. 2018. "A male privilege? Women and the history of Swedish translations of ancient literature before 1900", 31–57 i I. Herrero López, C. Alvstad, J. Akujärvi, S. Skarsbø Lindtner (eds.), *Gender and Translation: Understanding Agents in Transnational Reception*. Québec (Vita Traductiva 10).
- Burman, C. 2007. "Översättaren Johan Henric Kellgren", 349–63 i S. Ekman, M. Malm & L. Stenberg (eds.), *Den litterära textens förändringar. Studier tillägnade Stina Hansson*. Stockholm/Stehag.
- Forsström, A. 1919. "Kellgren och Horatius", *Förhandlingar och uppsatser* 33: 1–80.
- Forsström, A. 1937. "Horatius i Sverige", *Ord och Bild* 46: 497–506.
- Hall, B. Rud. et al. (eds.). 1921. *Sveriges allmänna läroverksstadgar 1561–1905*. I–III. 1561, 1611 och 1649 års skolordningar i avtryck och, de båda senare i översättning. Lund.
- Hammarsköld, L. 1806. *Öfversättningar och imitationer efter Äldre och Nyare Skalder*. Stockholm.
- Harrie, I. 1936. *Poeten Horatius*. Stockholm.
- Jonsson, I. 2003. *Vitterhetsakademien 1753–2002*. Stockholm.
- Kellgren, J.H. 1784. "Til Cynthia. Fri Öfversättning af Propertii 15 Eleg. i 2 Boken", *Svenska Parnassen* för år 1784, Andra Stycket, Februari: 42–52.
- Kellgren, J.H. 1938–60 = S. Ek & Allan Sjöding (eds.). *Samlade skrifter av Johan Henrik Kellgren*, VII.1, *Kommentar till del I (Ungdomsskrifter) och II (Dikter 1778–95)*. Stockholm.
- Kellgren, J.H. 1944 = S. Ek & Allan Sjöding (eds.). *Samlade skrifter av Johan Henrik Kellgren*, IV, *Prosaskrifter från Stockholms Postens begynnande till och med 1784*. Stockholm.

- Kellgren, J.H. 1947 = S. Ek & Allan Sjöding (eds.). *Samlade skrifter av Johan Henrik Kellgren, V.2, Prosabidrag i Stockholms Posten 1790–1795*. Stockholm.
- Kungl. Vitterhetsakademiens dagbok 1773–1782*. 1930. Ed. av Svenska Akademien och Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Stockholm.
- Liedgren, E. & S. Malmström (eds.). 1958–59. *Dikter av Johan Olof Wallin, III, Kommentar till Dikter 1794–1809*. Stockholm.
- Ljunggren, G. 1886. *Svenska akademiens historia 1786–1886*, I. Stockholm.
- Malmström, S. 1998. "Horatiusöversättningar som stilspegel", 199–222 i L. Kleberg (ed.), *Med andra ord. Texter om litterär översättning*. Stockholm.
- Manderström, C. 1776. "Hov-Marskalkens Commend. af K.N.O. och Secreterarens af Kongl. Maj:ts Orden Friherre C. Manderströms tal, Då han i Kongl. Akademien blef intagen den 24 Nov. 1773", *Kongl. Svenska Vitterhets-Akademiens handlingar. Andre delen*: 165–80.
- Manderström, C. 1778. *Mina poëtiska arbeten*. Stockholm.
- Melander, S.E. 1918. *Horatius i svenska öfversättningar, imitationer och efterbildningar. Bibliografiska anteckningar samlade och utgivna*. Lund.
- Mogren, J. 1963. *Antik poesi i svensk översättning. Två studier. I. Traditionalism och förnyelse inom översättarkonsten. II. Om Anacreontea*. Lund.
- Reenstierna, J. 1708. *Några fabler af Ovidii Metamorphoses Förswänskade*, Stockholm.
- Regnér, G. 1786. "Prof utur Grekiska Vitterheten", *Svenske Parnassen* för år 1786, Aprilis, Majus, Junius: 163–75.
- Regnér, G. 1801. *Försök til metriske öfversättningar från forntidens skalder. Med förutgående afhandling i samma ämne*. Stockholm.
- Regnér, G. 1814. *Gustaf Regnérs Vitterhets-Nöjen*. I. Stockholm.
- Stålmarch, T. 2003. "De vittra tävlingarna i 'Drottningens Akademi'", 115–221 i S.Å. Nilsson (ed.), *Drottning Lovisa Ulrika och Vitterhetsakademien*. Stockholm.
- Stålmarch, T. u.å. "Christopher Manderström, 1727–1788", *Svenskt översättarlexikon* (http://www.oversattarlexikon.se/artiklar/Christopher_Manderstrom).

Twist, P. 1747. *P. Virgilii Maronis Ænaeis; eller Den Trojanske Furstens Æneæ Äfwentyr. Förste Delen. Ifrån Latin på Swänska öfwersatte.* Stockholm.

von Platen, M. 1986. *Diktare och domare. Svenska akademis pristävlingar.* Stockholm.

Oldtidens litteratur – i skandinaviske oversættelser (<http://skandinaviska-oversattningar.net>, senast öppnad 2023-06-19).

Appendix

1. Horatius Ode 2.16 på svenska 1760–1850, 20 översättningar, i kronologisk ordning

Nordenflycht 1760

A. N. 1773

Tidgren 1774

Pettersson 1778

Sjöberg 1783

Kullman 1785

Oxenstierna 1793

Älf 1795

Anonym 1798

Regnér 1801

Wallin 1806

Kjellander 1807

Elgström 1810

Regnér 1814

Beskow (?) 1816

Adlerbeth 1817

Jedeur 1826

Thurgren 1840

Anonym 1845

Ek 1850

2. Översättningsprov.

Första strofen i 20 tappningar: Horatius latinska och 19 svenska versioner

*Otium divos rogat in patenti
prensus Aegaeo, simul atra nubes
condidit lunam neque certa fulgent
sidera nautis,*

En sjöman, stadd på hafvets yta,
när wädren sammansvurne ryta,
när mörker täcker böljans famn,
när svarta målnen månan döljer
och synen ingen stjerna följer
sig önskar hinna hvilans hamn (Nordenflycht 1760)

Knapt någon sjöman än på lugn och hvila tänkte
förr än i stormens ras han mod och styrka glömt
då himlens kända bloss, som nyss för honom blänkte
sig uti mörker gömt (A. N. 1773)

Den sig på willa hafwet ser,
då nattens moln sit dok utbreda,
och stjernors ljus ej kosan leda,
til GUD om ro och stillhet ber (Tidgren 1774)

Af vågens swell och då förskräckt
om lugn den rädda sjöman beder
då wädren slå på hafwet neder,
då mörktret sig kring djupet breder
och ingen stjerna seglarn leder
och månan blir af moln betäckt (Sjöberg 1783)

Den som på öppna hafvet far,
om lugn och trygghet himlen beder
när molnet sig för månen breder
och ingen stjerna lyser klar (Kullman 1785)

Fattad av stormen, seglaren af himlen
Anropar hwilan, när bland swarta skyar
Månan fördöljes, och ej någon Stjerna
Leder hans kosa (Oxenstierna 1793)

Om dig Ægeiska hafwets bölja
uti et stormigt sköte bär
då nattens fackla släcknad är
och molnens bäddar himlen hölja
och stjernans dunkla glans ej lär
den wåg, som skeppet borde följa; (Älf 1795)

När, wräkt för storm, en sjöman ser
utöfwer hafwet natten tjockna
och månan dunklas mer och mer

och stjernorne i molnen slockna,
han gudarne om lugnet ber. (Anonym 1798)

Lugnet sjöman, stadd på ägeiska rymden
Ångestfull sig önskar, när molnet
Phöbes anlet höljer när ingen stjerna
vittnar om leden (Regnér 1801)

Sälla lugn! med löften och med bön
Kallas du af seglaren, som stretar
Svagt mot stormen på Egeiska sjön
Och sin väg i midnatsmörkret letar;
Dyrkas du, bland vapengny och damm,
Utaf traciens härnadslystna söner,
Utaf meders kogerprydda stamm...
Är du döft för allas, allas böner? (Wallin 1806)

Lugn! O gud! så ber med bruten röst
och med dödens ångest i sitt bröst
den, som sig på hafvets våg befinner,
då af molnen månen blifvit skymd
och för sjöman uppå himlens rymd
Ingen känd och säker stjerna brinner (Kjellander 1807)

Lugnet ber af gudarne han som stormdrifs
på egeiska rymden, när swarta skyar
hölja månan och ej för seglarn tindrar
ledande stjernan (Elgström 1810)

Lugnet önskar seglarn af blida gudar
på euxinens rymder försatt, när månen
skymms af svarta moln och förjäfves söks en
ledande stjerna (Regnér 1814)

Lugn ifrån himmelen seglaren kallar,
när utaf moln-täcken månan är skymd
och ingen ledstjerna lyser den rymd
der utur böljorna dödsbudet skallar (von Beskow (?) 1816)

Lugn begär af himlen, på öppna hafvet
skepparn nödställd, när af det svarta molnet
månan höljs, och stjernornas säkra märken
svepas i töcken (Adlerbeth 1817)

Af stormen wräkt kring nattlig böljas rymd
om lugn, till hafwets gud, en sjöman beder,
när månan flytt, af swarta töcknar skymd,
och ingen stjerneblick mer kosan leder. (Jedeur 1826)

Lugn begär af Guderne den, som öfverraskas af stormen på det Ægeiska
hafvet, så snart det svarta molnet bortskymt månen, och inga säkert ledan-
de stjernor upptindra för seglaren (Thurgren 1840)

Den, som på det öppna Aegeiska hafvet öfverraskas af stormen, beder
gudarne om lugn, så snart mörka molnskyar bortskymma månen, och de
ledande stjernorna ej mera lysa för sjömännen (Anonym 1845)

Lugnet är, hvad den, som på öppna hafvet
våndas, ber af gudarne, när det svarta
molnet bortskymt månen och säkra stjernor
seglarn ej lysa (Ek 1850)